Nr 87.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående anvisande av medel till vissa byggnadsföretag vid armén; given Stockholms slott den 25 februari 1916.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över lantförsvarsärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att

dels av det utav 1915 års riksdag till beredande av ökat stallutrymme vid infanteriet beviljade anslaget, 655,900 kronor, för år 1917 anvisa ett belopp av 215,300 kronor;

dels till beredande av ökat stallutrymme vid artilleriet för år 1917 bevilja ett anslag av 56,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna ett belopp av 48,000 kronor;

dels av det utav 1914 års senare riksdag till uppförande av förråd för andra fordon än vinterfordon samt för persedlar och materiel beviljade anslaget, 1,359,000 kronor, för år 1917 anvisa återstoden, 659,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna detta belopp;

dels av det utav 1914 års senare riksdag till uppförande av nya byggnader för Norrbottens regemente beviljade anslaget, 850,000 kronor, för år 1917 anvisa återstoden, 350,000 kronor;

dels av det utav 1915 års riksdag till uppförande av nya byggnader för Norrbottens regemente beviljade ytterligare anslaget, 200,000 kronor, för år 1917 anvisa återstoden, 100,000 kronor;

dels av det utav 1915 års riksdag till uppförande av byggnader för Norrbottens kavallerikår beviljade anslaget, 478,000 kronor, för år 1917 anvisa återstoden, 78,000 kronor;

dels av det utav 1914 års senare riksdag till uppförande av nya byggnader för Bodens artilleriregemente beviljade anslaget, 600,000 kronor, för år 1917 anvisa återstoden, 300,000 kronor;

dels till nya befälsbyggnader vid Vaxholms grenadjärregemente bevilja ett anslag av 395,000 kronor samt härav för år 1917 anvisa ett belopp av 195,000 kronor;

dels till uppförande av byggnader för en förplägnadsanstalt i Östersund bevilja ett anslag av 640,000 kronor samt härav för år 1917 anvisa ett belopp av 440,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 100,000 kronor;

dels till uppförande av ett havremagasin i Stockholm för år 1917 bevilja ett anslag av 200,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 100,000 kronor;

dels till uppförande av byggnader för en förplägnadsanstalt i Hässleholm för år 1917 bevilja ett anslag av 445,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 200,000 kronor;

dels av det utav 1915 års riksdag till uppförande av nya byggnader för Norrlands artilleriregemente i Östersund beviljade anslaget, 1,358,500 kronor, för år 1917 anvisa ett belopp av 200,000 kronor;

dels av det utav 1915 års riksdag till uppförande av byggnader för Norrlands ingenjörkår beviljade anslaget, 1,884,000 kronor, för år 1917 anvisa ett belopp av 600,000 kronor;

dels av det utav 1915 års riksdag till uppförande av nya byggnader för Bodens ingenjörkår beviljade anslaget, 651,000 kronor, för år 1917 anvisa återstoden, 289,000 kronor;

dels till uppförande av nytt etablissemang å Järvafältet för Fälttelegrafkåren bevilja ett anslag av 1,998,000 kronor samt härav för år 1917 anvisa ett belopp av 800,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 400,000 kronor;

dels till flyttning av ammunitionsfabrikens avdelning å Marieberg för år 1917 avsätta ett belopp av 400,000 kronor;

dels ock bemyndiga Kungl Maj:t att i mån av behov redan under år 1916 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna, utöver vad ovan särskilt angivits, högst en femtedel av det sammanlagda återstående belopp, som för år 1917 beviljas eller anvisas;

dels slutligen förklara, att samtliga här omnämnda belopp, som för år 1917 beviljas, anvisas eller avsättas, skola förskottsvis utgå av statsverkets värnskattefond och sedermera ersättas av lantförsvarets fond för byggnader och andra försvarsändamål eller annan fond, dit köpeskillingarna för nu till lantförsvaret anslagna fastigheter, vilka med riksdagens samtycke försäljas, kunna komma att inflyta.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

B. B. E. Mörcke.

Utdrag ur protokollet över lantförsvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 februari 1916.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
von SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Mörcke, anhöll härefter att få underställa Kungl. Maj:ts prövning frågan om anvisande av medel för vissa byggnadsföretag vid armén samt anförde därvid följande:

Beräkning av kostnaderna för byggnadsarbeten i samband med den nya härordningen.

»Enligt 1914 års härordningsbeslut skola åtskilliga nya byggnader för armén uppföras. Kostnaderna för dessa byggnadsarbeten hava, med iakttagande av vissa utav 1915 års riksdag godkända jämkningar i de ursprungliga kostnadsberäkningarna, beräknats till sammanlagt 15,620,300 kronor enligt följande specifikation:

Ökat stallutrymme vid infanteriet	kronor	655,900: —
» » » kavalleriet	»	412,800: —
» » » artilleriet	»	56,000: —
Transport	kronor	1,124,700: —

Transport	kronor	1,124,700: —
Förråd för vinterfordon	»	90,000: —
» » övriga fordon m. m.	»	1,359,000: —
Nybyggnader för Norrbottens regemente	»	1,050,000: —
» » Norrbottens kavallerikår	»	478,000: —
» » Bodens artilleriregemente	»	692,000: —
» » Karlskrona grenadjärregemente, baracker	»	80,000: —
» » Vaxholms grenadjärregemente, baracker	»	100,000: —
» » Vaxholms grenadjärregemente, befälsbyggnader	»	395,000: —
» » förplägnadsanstalt i Östersund	»	450,000: —
» » havremagasin i Stockholm	»	174,000: —
» » Norrlands artilleriregemente i Östersund	»	1,358,500: —
» » Svea ingenjörkår	»	1,696,000: —
» » Göta »	»	43,000: —
» » Norrlands »	»	1,884,000: —
» » Bodens »	»	651,000: —
» » fästningsingenjörkompanierna i Vaxholm och Karlskrona	»	93,000: —
» » Fälttelegrafkåren	»	1,774,000: —
Landstormsförråd	»	150,100: —
Skidförråd	»	461,000: —
Ordnande av vinterförläggning	»	567,000: —
Ammunitionsfabrikens flyttning	»	950,000: —
Summa	kronor	15,620,300: —

Enligt en vid riksdagens skrivelse den 14 september 1914 i fråga om ordnandet av rikets försvarsväsende fogad tablå skola kostnaderna för ifrågavarande byggnadsföretag utgå under åren 1915—1919. Kostnaderna äro avsedda att bestridas genom inkomsten av försäljning av vissa staten tillhöriga, till lantförsvaret anslagna fastigheter i eller invid Stockholm. Då emellertid tomtförsäljningsmedlen icke kunna förväntas inflyta lika snabbt, som de behövas för byggnadsföretagen, hava byggnadskostnaderna under de närmaste åren ansetts kunna förskotteras av värnskattemedel.

För år 1915 och 1916 anvisade medel.

I överensstämmelse härmed har riksdagen för vissa av ifrågavarande byggnadsföretag anvisat

för år 1915	kronor	2,677,900: —
» » 1916	»	3,842,975: —
eller tillhopa	kronor	6,520,875: —

att förskottsvis utgå av statsverkets värnskattefond och sedermera ersättas av lantförsvarets fond för byggnader och andra försvarsändamål eller annan fond, dit köpeskillingarna för nu till lantförsvaret anslagna fastigheter, vilka med riksdagens samtycke försäljas, kunna komma att inflyta.

Uti nyssnämnda, hittills anvisade belopp ingå, bland annat, samtliga beräknade kostnader för

Ökat stallutrymme vid kavalleriet,
Förråd för vinterfordon,
Nybyggnader för Karlskrona grenadjärregemente, baracker,
» » Vaxholms » »
» » Göta ingenjörkår,
» » fästningsingenjörkompanierna i Vaxholm och Karlskrona,
Landstormsförråd och
Ordnande av vinterförläggning.

För dessa byggnadsarbeten erfordras således icke några ytterligare medel.

Arméförvaltningens anslagsäskanden för år 1917.

Uti underdånig skrivelse den 30 september 1915 har nu arméförvaltningen hemställt, att för år 1917 måtte anvisas eller avsättas tillhopa 4,882,300 kronor för följande byggnadsföretag, nämligen:

Ökat stallutrymme vid infanteriet,
» » » artilleriet,
Förråd för andra fordon än vinterfordon m. m.,
Nybyggnader för Norrbottens regemente,
» » Norrbottens kavallerikår,
» » Bodens artilleriregemente,
» » Vaxholms grenadjärregemente, befälsbyggnader,
» » förplägnadsanstalt i Östersund,
» » havremagasin i Stockholm,
» » Norrlands artilleriregemente i Östersund,
» » Norrlands ingenjörkår,

Nybyggnader för Bodens ingenjörkår,
» » Fälttelegrafkåren samt
Ammunitionsfabrikens flyttning.

Under hänvisning till vad sålunda förekommit, övergår jag nu till att närmare redogöra för arméförvaltningens särskilda anslagsäskanden. Departementschefen.

Ökat stallutrymme vid infanteriet.

Till beredande av ökat stallutrymme vid infanteriet har 1915 års riksdag beviljat ett anslag av 655,900 kronor samt därav för år 1916 anvisat ett belopp av 215,300 kronor.

Å anslaget återstå således oanvisade 440,600 kronor, vilket belopp enligt den av riksdagen godkända planen för kostnadernas fördelning är avsett att utgå med 215,300 kronor under år 1917 och 225,300 kronor under år 1918.

Arméförvaltningen har nu hemställt, att för år 1917 måtte av anslaget anvisas 215,300 kronor.

Häremot har jag icke något att erinra. Huruvida, såsom i nästlidet års proposition i ämnet under viss förutsättning beräknades kunna ske, någon besparing å anslaget kommer att uppstå, kan för närvarande icke med bestämdhet angivas. Enligt vad jag från arméförvaltningens fortifikationsdepartement under hand inhämtat, torde dock med hänsyn till inträffade prisstegringar och andra förhållanden någon dylik besparing knappast vara att förvänta.

Ökat stallutrymme vid artilleriet.

Enligt de planer för vissa byggnadsföretag vid armén, som Kungl. Maj:t framlade för 1914 års senare riksdag, skulle för Boden—Karlsborgs artilleriregemente å Karlsborg (Karlsborgs artilleribataljon) uppföras ett vinterstall för 60 stamhästar och ett sommarstall för 40 lejda hästar. Kostnaderna beräknades till 56,000 kronor. Härvid hade erforderlig reserv av stallutrymme beräknats.

Riksdagen förklarade sig icke hava något att erinra mot grunderna för beräknandet av detta stallutrymme samt kostnaderna därför. Enligt den av riksdagen godkända planen för kostnadernas fördelning skulle

av det erforderliga beloppet utgå 30,000 kronor under år 1917 och 26,000 kronor under år 1918.

Arméförvaltningen har nu anmält, att därest ett av särskilda inom lantförsvarsdepartementet tillkallade sakkunniga framställt förslag, att 270 av de vid artilleriet, på grund av rådande förhållanden, hösten 1914 och år 1915 inköpta övertaliga hästarna skulle överföras såsom stamhästar vid artilleriet, vunne Kungl. Maj:ts bifall, Karlsborgs artilleribataljon komme att redan under år 1915 tilldelas 30 stamhästar. Det vore därför synnerligen önskvärt, att vinterstallet, som beräknats draga en kostnad av 48,000 kronor, uppfördes under år 1916.

Som sommarstallet vore avsett att förläggas till omedelbar närhet av vinterstallet och då provisorisk uppställning av lejda hästar ej kunde anordnas annat än på betydande avstånd från detta sistnämnda stall, vore det för underlättande av hästvården önskvärt, att sommarstallet uppfördes redan under år 1917 för en kostnad av 8,000 kronor.

På grund av vad sålunda anförts, har arméförvaltningen hemställt, att hela det för ifrågavarande ändamål beräknade beloppet, 56,000 kronor, måtte beviljas för år 1917, med rätt för Kungl. Maj:t att under år 1916 därav disponera 48,000 kronor, avsedda till uppförande av vinterstallet.

Enligt 1914 års härordningsbeslut skall fästningsartilleriet, vilket förut icke haft några stamhästar, erhålla visst antal sådana. Jämlikt planerna för övergången till den nya härordningen skulle uppsättningen av stamhästar taga sin början under år 1916 och genomföras under loppet av 8 år. Med hänsyn härtill ansågos de för stallbyggnadernas uppförande erforderliga medlen icke behöva utgå förr än under åren 1917—1918.

På grund av rådande förhållanden har Kungl. Maj:t den 5 november 1915 bifallit förenämnda förslag om insättande av visst antal inköpta hästar såsom stamhästar vid artilleriet. Härigenom har, såsom arméförvaltningen jämväl framhållit, Karlsborgs artilleribataljon (Karlsborgs artillerikår), vilken efter genomförd härordning skall hava 62 kronan tillhöriga stamhästar, redan nu erhållit omkring hälften av detta antal. Vid sådant förhållande torde det vara lämpligt att redan under innevarande år uppföra det tillämnade vinterstallet.

På grund härav och med hänsyn till vad arméförvaltningen anfört rörande önskvärdheten av, att sommarstallet uppföres redan under år 1917, finner jag mig böra tillstyrka, att hela det för ifrågavarande ändamål erforderliga beloppet, 56,000 kronor, anvisas för år 1917, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna ett belopp av 48,000 kronor.

Förråd för andra fordon än vinterfordon m. m.

Till uppförande av förråd för andra fordon än vinterfordon samt för persedlar och materiel beviljade 1914 års senare riksdag ett anslag av 1,359,000 kronor.

Å anslaget hava anvisats:

för år 1915	kronor	350,000: —
» » 1916	»	350,000: —
	eller tillhopa kronor	700,000: —

Å anslaget återstå således oanvisade (1,359,000—700,000=)659,000 kronor. Enligt den av riksdagen godkända planen för kostnadernas fördelning skulle härav utgå 350,000 kronor under år 1917 och återstående 309,000 kronor under år 1918.

Arméförvaltningen har nu anmält, att den med krigsberedskapens tillgodoseende påskyndade materielanskaffningen framtvungit behov av ifrågavarande förrådsbyggnaders uppförande snarast möjligt. Med anledning härav hemställde arméförvaltningen, att hela det å förevarande anslag återstående beloppet, 659,000 kronor, måtte anvisas för år 1917, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 disponera detsamma.

Denna arméförvaltningens hemställan anser jag mig böra tillstyrka.

Nybyggnader för Norrbottens regemente.

Till uppförande av nya byggnader för Norrbottens regemente beviljade 1914 års senare riksdag ett anslag av 850,000 kronor. Å anslaget återstå oanvisade 350,000 kronor, vilka enligt den uppgjorda planen för kostnadernas fördelning äro avsedda att utgå under år 1917.

Vidare beviljade 1915 års riksdag för samma ändamål ett ytterligare anslag av 200,000 kronor samt anvisade härav för år 1916 ett belopp av 100,000 kronor. Återstående 100,000 kronor äro avsedda att utgå under år 1917.

Arméförvaltningen har nu hemställt, att de å förevarande båda anslag återstående beloppen, tillhopa 450,000 kronor, måtte anvisas för år 1917.

Häremot har jag icke något att erinra.

Nybyggnader för Norrbottens kavallerikår.

Till uppförande av byggnader för Norrbottens kavallerikår beviljade 1915 års riksdag ett anslag av 478,000 kronor samt anvisade härav — jämte ett för år 1915 för ändamålet avsatt belopp av 300,000 kronor — ytterligare för år 1916 ett belopp av 100,000 kronor. Å anslaget återstå således oanvisade 78,000 kronor.

Arméförvaltningen har nu hemställt, att nämnda 78,000 kronor måtte anvisas för år 1917.

Då denna hemställan står i överensstämmelse med det av mig vid förra årets riksdag framlagda förslaget angående kostnadernas fördelning, har jag icke något att mot densamma erinra.

Nybyggnader för Bodens artilleriregemente.

Till uppförande av nya byggnader för Bodens artilleriregemente beviljade 1914 års senare riksdag ett anslag av 600,000 kronor, varjämte 1915 års riksdag för samma ändamål för år 1916 beviljade ett ytterligare anslag av 92,000 kronor. Å förstnämnda anslag hava anvisats:

för år 1915	kronor	150,000: —
» » 1916	»	150,000: —
	eller tillhopa kronor	300,000: —

vadan alltså å anslaget återstå oanvisade 300,000 kronor.

Arméförvaltningen har nu hemställt, att detta belopp måtte i enlighet med planen för kostnadernas fördelning anvisas för år 1917.

Denna hemställan finner jag mig böra tillstyrka.

Nybyggnader för Vaxholms grenadjärregemente.

På grund av Vaxholms grenadjärregementes förläggning till en plats, där möjlighet icke finnes för befälet att kunna förhyra bostäder i kasernetablissemangets närhet, hava särskilda bostadsbyggnader måst uppföras för regementets officerare och underofficerare.

Enligt 1914 års härordning skall regementet utökas med en tredje bataljon. Med anledning härav måste bostäder uppföras jämväl för denna bataljons officerare och underofficerare. Vidare måste ytterligare bostäder anordnas på grund av den ökning i befälskadern, som regementet i likhet med övriga infanteriregementen erhållit genom tillkomsten av ytterligare en major, befäl för kulsprutekompaniet m. m. Ökningen av antalet officerare och underofficerare enligt den nya härordningen utgöres av:

2 regementsofficerare,
4 kaptener,
9 löjtnanter,
4 underlöjtnanter och fänrikar,
4 fanjunkare och
8 sergeanter.

För beredande av bostäder åt ifrågavarande personal är avsett att uppföras två befälsbyggnader om tillsammans 112 eldstäder. Kostnaderna härför hava beräknats till 395,000 kronor, varav enligt den av riksdagen uppgjorda planen för byggnadskostnadernas fördelning 195,000 kronor äro avsedda att utgå under år 1917 och 200,000 kronor under år 1918.

Arméförvaltningen har nu meddelat, att inom fortifikationsdepartementet utarbetats förslag till en officersbyggnad och en underofficersbyggnad om tillhopa 112 eldstäder för en kostnad av 395,000 kronor, och har arméförvaltningen hemställt, att av nämnda belopp måtte för år 1917 anvisas 195,000 kronor.

Enligt vad chefen för fortifikationsdepartementets kasernbyggnadsavdelning uti en den 8 februari 1916 avgiven P. M. meddelat, är inkvarteringen av den nytillkomna befälspersonalen avsedd att ordnas sålunda, att 4 ogifta sergeanter skulle inkvarteras i de vid regementet uppförda barackerna. På grund härav och med hänsyn till att regementets befälsinkvartering vore mycket trång, vore avsett att i de nya befälsbyggnaderna inrymma följande lägenheter, nämligen:

I officersbyggnaden:

2	lägenheter	om	8	eldstäder	för	regementsofficerare	= 16	eldstäder
2	»	»	7	»	»	gifta kaptener	= 14	»
1	lägenhet	»	6	»	»	gift kapten	= 6	»
						Transport	36	eldstäder

						Transport	36	eldstäder
1	lägenhet	om	2	eldstäder	för	ogift kapten	= 2	»
3	lägenheter	»	6	»	»	gifta löjtnanter	= 18	»
3	»	»	5	»	»	» »	= 15	»
5	»	»	2	»	»	ogifta »	= 10	»
3	»	»	1	eldstad	»	» »		
						eller fänrikar	= 3	»
						Summa	84	eldstäder

I underofficersbyggnaden:

4	lägenheter	om	4	eldstäder	för	fanjunkare	= 16	eldstäder
4	»	»	3	»	»	gifta sergeanter	= 12	»
						Summa	28	eldstäder

Då jag icke har något att erinra mot den sålunda uppgjorda byggnadsplanen eller mot de beräknade kostnaderna, utgörande i runt tal 3,500 kronor för eldstad, torde framställning nu böra göras till riksdagen om beviljande av det för ändamålet erforderliga anslaget eller 395,000 kronor. Härav torde i enlighet med arméförvaltningens hemställan böra för år 1917 anvisas ett belopp av 195,000 kronor.

Nybyggnader för förplägnadsanstalt i Östersund och havremagasin i Stockholm ävensom för förplägnadsanstalt i Hässleholm.

Efter anmodan av dåvarande chefen för lantförsvarsdepartementet avgav arméförvaltningens intendentsdepartement den 29 oktober 1907 underdånigt förslag till upprättande av erforderliga förplägnadsanstalter (bagerier och magasin) för armén jämte tillhörande kostnadsberäkningar. I utredningen rörande detta förslag erinrade intendentsdepartementet, att arméförvaltningen flera gånger haft anledning framhålla, hurusom arméns förplägnadsväsende, sådant det då vore ordnat, icke kunde anses motsvara de fordringar, man hade rätt att ställa på detsamma. Underhållet av trupperna vore förenat med väsentligt högre kostnader än som kunde behövas, och arméns krigsberedskap vore med avseende å förplägnaden i hög grad otillfredsställande. Särskilt kunde anmärkas, att sättet för brödanskaffningen icke lämpade sig för de nya förhållandena, utan krävde uppförande av militärbagerier, varjämte såsom ett oavvisligt krav framstode, att större förråd av havre i fredstid upplades för armén, avsedda att trygga behovet vid mobilisering. I sistnämnda avseende framhöll

departementet, att bristen på lämpliga magasinslokaler för havre gjort sig synnerligen kännbart gällande vid förberedelserna för mobilisering och varit en orsak till, att det parti havre, som vid sådant tillfälle upphandlats, icke sedermera kunnat disponeras såsom en mobiliseringsreserv utan måst under följande år fodras upp. Denna omständighet syntes utgöra den kraftigaste maning att icke dröja med uppförandet av behövliga havremagasin för armén. Beträffande såväl havremagasinen som militärbagerierna syntes det arméförvaltningen naturligast, att sådana anstalter upprättades vid varje arméfördelning, och hade förslaget jämväl utarbetats på denna grundval.

Över ifrågavarande förslag avgavs den 13 december 1907 yttrande av särskilda inom lantförsvarsdepartementet tillkallade sakkunniga. I likhet med arméförvaltningen funno de sakkunniga inrättandet av såväl militärbagerier som havremagasin inom de särskilda arméfördelningarna vara av stor betydelse med avseende på förhållandena under fred och särskilt för höjande av arméns krigsberedskap. De sakkunniga ansågo emellertid av åtskilliga skäl — bland annat med hänsyn till nödig försiktighet vid utförandet av dylika omfattande anläggningar, vilken fordrade, att man tillgodogjorde sig de erfarenheter, som kunde komma att vinnas vid de först organiserade — att början med anstalternas uppförande borde göras i betydligt mindre omfattning, än arméförvaltningen ifrågasatt. De sakkunniga föreslogo därför, att tills vidare allenast ett bageri och havremagasin å Karlsborg samt ett intendenturetablissemang i Boden skulle komma till utförande.

Vid ärendets föredragning inför Kungl. Maj:t den 20 mars 1908 yttrade föredragande departementschefen, att han i likhet med de sakkunniga funne det välbetänkt att till en början anordna allenast *en* anstalt — å Karlsborg — av den för arméfördelningarna avsedda typen, huru önskvärt det än vore, att planen i dess helhet så snart ske kunde realiserades.

I överensstämmelse härmed föreslog Kungl. Maj:t i en till riksdagen samma dag avlåten proposition (nr 108) riksdagen medgiva, att de kronan tillhöriga s. k. Fredrikshovstomterna i Stockholm finge försäljas och att av inflytande köpeskilling högst 1,217,150 kronor finge användas till uppförande av dels bageri och havremagasin å Karlsborg dels ett intendenturetablissemang i Boden.

Uti skrivelse den 12 maj 1908 anmälde riksdagen, att då frågan om inrättandet av förplägnadsanstalter för arméns truppförband finge anses vara av den största betydelse såväl med avseende å förhållandena under fred som ock i ännu högre grad för höjande av arméns krigsbe-

redskap, riksdagen ansåge det välbetänkt, att en början gjordes med inrättande av dylika anstalter. Vid sådant förhållande och då riksdagen icke haft något att erinra mot Kungl. Maj:ts förslag, hade riksdagen funnit sig böra bifalla detsamma.

Planen att successivt anordna förplägnadsanstalter och havremagasin inom samtliga arméfördelningar har emellertid sedermera icke kommit till utförande. Omnämnas bör dock, att 1915 års riksdag anvisat ytterligare medel för utvidgning enligt den ursprungliga planen av förplägnadsanstalten i Boden.

Uti Kungl. Maj:ts till 1914 års senare riksdag avlåtna proposition (nr 230) angående anvisande av medel till vissa byggnadsföretag vid armén beräknades, i enlighet med förut för riksdagen i samband med äskande av medel för liknande anstalter i Boden och å Karlsborg framlagda grunder, dels 450,000 kronor för uppförande av en förplägnadsanstalt i Östersund, dels 174,000 kronor för uppförande av ett havremagasin i Stockholm. Ifrågavarande kostnader voro avsedda att utgå under åren 1918 och 1919.

Uti sin skrivelse den 14 september 1914 i fråga om ordnandet av rikets försvarsväsende anförde riksdagen, att sedan anstalterna i Boden och å Karlsborg dåmera varit i verksamhet under mer än ett år och deras ändamålsenlighet fullt bekräftats, tidpunkten syntes vara inne att fortskrida på den inslagna vägen. I likhet med Kungl. Maj:t ansåge riksdagen, att sjätte arméfördelningens behov av en förplägnadsanstalt i främsta rummet borde tillgodoses, varigenom underhållsmöjligheterna under ett krigsföretag i Norrland ytterligare tryggades. Därjämte syntes det riksdagen lämpligt, att ett havremagasin för fjärde arméfördelningen uppfördes i Stockholm. Då ett kronobageri med fullt tillräcklig tillverkningsförmåga och moderna maskiner redan funnes i huvudstaden samt intendenturkasern vore därstädes provisoriskt inredd å Fredrikshov, kunde den för fjärde arméfördelningen avsedda förplägnadsanstalten genom tillkomsten av ett havremagasin anses färdig, även om en förflyttning framdeles av kronobageriet och kasernen måste verkställas. I enlighet härmed upptog riksdagen i sina beräkningar av kostnaderna för byggnader i samband med den nya härordningen dels till nybyggnader för förplägnadsanstalt i Östersund ett belopp av 450,000 kronor att utgå med 200,000 kronor under år 1918 och 250,000 kronor under år 1919, dels ock till nybyggnader för havremagasin i Stockholm 174,000 kronor att utgå med 74,000 kronor under år 1918 och 100,000 kronor under år 1919.

Uti särskild underdånig skrivelse den 1 oktober 1915 framhöllo arméförvaltningens fortifikations- och intendentsdepartement, att de förhållanden, vari vårt land befunne sig på grund av det världspolitiska läget, gjorde det angelägnare än någonsin att ombesörja anläggning av sådana anstalter, varom här vore fråga. De skäl, som förut anförts för de upprättade förslagen, hade mångdubbelt ökats i vikt därigenom, att vad som då ansetts önskvärt med hänsyn till klok förtänksamhet för framtiden, nu vore en av de närvarande omständigheterna påkallad nödvändighet. Arméns krigsstyrka hade genom den nya härordningen avsevärt ökats, och samtidigt hade krigstillståndet i Europa föranlett, att åtgärder måst vidtagas för ökandet av arméns livsmedelsförråd. Bristen på magasinsutrymme i kronans byggnader hade föranlett, att för uppläggande av de anskaffade förnödenheterna måst förhyras lokaler för mycket stora kostnader. Då dessa förråd icke finge anses vara av tillfällig beskaffenhet, utan allt framgent måste vidmakthållas, vore det en nödvändighet, att åtgärder med det snaraste vidtoges för att anskaffa upplagslokaler för dem. Intendentsdepartementet ämnade av denna anledning i annat sammanhang framställa förslag om, att förplägnadsanstalten i Östersund och havremagasinet i Stockholm måtte få anläggas tidigare än ämnat varit.

Men detta vore enligt departementens mening icke tillräckligt. En magasinsbyggnad jämte bageri måste uppföras jämväl i södra Sverige. Upprättandet av ett militärbageri i dessa delar av landet vore så mycket mera nödvändigt, som tillverkningen av hårt bröd i privata bagerier därstädes nästan alls icke förekomme. Platsen för etablissemanget borde i enlighet med förut verkställd utredning vara Hässleholm.

Ifrågavarande anläggning syntes kunna utföras i överensstämmelse med förenämnda sakkunnigas förslag. Enligt de därtill hörande kostnadsberäkningarna skulle ett militärbageri i Hässleholm kräva en kostnad av 150,000 kronor samt ett havremagasin därstädes 110,000 kronor, vartill skulle komma ett kasernetablissemang för behövliga förplägnadstrupper, vilket beräknats draga en kostnad av 267,000 kronor i uppförande. Då emellertid bageriet och havremagasinet i Hässleholm syntes kunna handhavas av ett till Skånska trängkårens etablissemang därstädes förlagt detachement av det numera å Karlsborg befintliga intendenturkompaniet, kunde sistnämnda byggnadskostnader åtminstone tillsvidare undvikas samt ej heller några ökade kostnader för avlöning åt personal behöva ifrågakomma. Däremot föranledde dels de redan vunna erfarenheterna vid uppförandet av förplägnadsanstalten å Karlsborg, dels ock

de sedan år 1908 betydligt stegrade materialpriserna, att ett större byggnadsanslag för bageriet och havremagasinet måste beräknas, än de sakkunniga på sin tid förutsatt.

Med anledning härav hade nya approximativa kostnadsberäkningar uppgjorts inom fortifikationsdepartementet, och skulle kostnaderna för ifrågavarande etablissemang uppgå till följande belopp:

Bageribyggnad enligt samma typ som å Karlsborg	kr. 135,000: —	
Maskinella anordningar	» 75,000: —	kr. 210,000: —
Havremagasin enligt samma typ som å Karlsborg och i Boden	» 130,000: —	
Maskinella anordningar	» 45,000: —	kr. 175,000: —
Vatten-, avlopps- och belysningsledningar		» 20,000: —
Planering och stängsel		» 10,000: —
Oförutsedda utgifter, kontroll och ritningar		» 30,000: —
		Summa kronor 445,000: —

Då fortifikations- och intendentsdepartementen icke disponerade medel till dessa utgifters bestridande, men ansåge nödvändigheten att påbörja anläggningen synnerligen trängande, hemställde departementen, att Kungl. Maj:t måtte medgiva, att ifrågavarande anläggning av ett militärbageri och ett havremagasin i Hässleholm måtte, så snart ske kunde, komma till stånd, samt att härför erforderliga medel, högst 445,000 kronor, måtte få av arméförvaltningens civila departement förskjutas för att sedermera anmälas till ersättande.

Arméförvaltningen har nu, under åberopande av vad fortifikations- och intendentsdepartementen i nyssnämnda skrivelse anfört, gjort framställning om, att förplägnadsanstalten i Östersund och havremagasinet i Stockholm måtte få anläggas tidigare än förut varit avsett.

Den förut beräknade kostnaden för anläggning av en förplägnadsanstalt i Östersund, 450,000 kronor, och ett havremagasin i Stockholm, 174,000 kronor, grundade sig å då gällande material- och arbetspriser. Dessa hade emellertid numera betydligt stegrats. Med anledning härav hade nya kostnadsberäkningar utarbetats inom fortifikationsdepartementet, vilka omfattade följande poster:

Förplägnadsanstalten i Östersund.

Bageribyggnad enligt samma typ som å Karlsborg	kr. 150,000: —	
Maskinella anordningar	» 75,000: —	kr. 225,000: —
Havremagasin enligt samma typ som å Karlsborg och i Boden	kr. 145,000: —	
Maskinella anordningar	» 45,000; —	kr. 190,000: —
Kasernbyggnad m. m. för 100 man		» 150,000: —
Vatten-, avlopps- och belysningsledningar		» 25,000: —
Planering och stängsel		» 10,000: —
Oförutsedda utgifter, kontroll och ritningar		» 40,000: —
		Summa kronor 640,000: —

Havremagasinet i Stockholm.

Ett havremagasin	kr. 135,000: —	
Maskinella anordningar	» 45,000: —	kr. 180,000: —
Vatten-, avlopps- och belysningsledningar		» 10,000: —
Oförutsedda utgifter, kontroll och ritningar		» 10,000: —
		Summa kronor 200,000: —

På grund av vad sålunda anförts, hemställde arméförvaltningen, att för förplägnadsanstalt i Östersund måtte beviljas 640,000 kronor och därav anvisas för år 1917 440,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att år 1916 därav disponera 100,000 kronor, samt för havremagasin i Stockholm beviljas 200,000 kronor för år 1917, med rätt för Kungl. Maj:t att år 1916 därav disponera 100,000 kronor.

I de nu beräknade kostnaderna för havremagasinet i Stockholm inginge icke möjligen erforderliga utgifter för ett stickspår från statens järnvägar till magasinet.

Vad först beträffar förplägnadsanstalten i Östersund och havremagasinet i Stockholm, vilka byggnadsarbeten ingå i den av 1914 års riksdag i samband med den nya härordningens antagande godkända byggnadsplanen, anser jag, i likhet med arméförvaltningen, att det med hänsyn till de efter härordningsbeslutets fattande inträdda förhållandena är av synnerlig vikt, att dessa byggnadsarbeten snarast möjligt komme

till utförande. Jag finner mig därför böra tillstyrka, att framställning redan nu göres till riksdagen om beviljande av de för ändamålet erforderliga medlen.

I enlighet med förut för riksdagen i samband med äskande av medel för liknande anstalter i Boden och å Karlsborg framlagda grunder beräknades, såsom förut nämnts, av 1914 års senare riksdag i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag för förplägnadsanstalten i Östersund ett belopp av 450,000 kronor och för havremagasinet i Stockholm ett belopp av 174,000 kronor. I sistnämnda belopp voro även inräknade kostnaderna för en mindre bostadsbyggnad för maskinist och eldare. Enligt de nu föreliggande kostnadsberäkningarna skulle kostnaderna uppgå för förplägnadsanstalten i Östersund till 640,000 kronor och för havremagasinet i Stockholm till 200,000 kronor. Härvid är att märka, att i de för sistnämnda byggnad beräknade kostnaderna icke upptagits något särskilt belopp för bostadsbyggnad för maskinist och eldare. Enligt vad jag inhämtat kan nämligen bostad åt dylik befattningshavare anordnas i någon av de kronan tillhöriga byggnaderna å Järvafältet, dit havremagasinet är avsett att förläggas. Ehuru de av arméförvaltningen nu uppgivna kostnaderna för ifrågavarande byggnadsarbeten högst avsevärt överstiga de förut beräknade, torde någon anmärkning mot dem icke kunna framställas med hänsyn till de avsevärda stegringar å såväl material- som arbetspriser, som ägt rum, sedan de ursprunliga beräkningarna uppgjordes.

I enlighet med arméförvaltningens förslag torde av det för förplägnadsanstalten i Östersund erforderliga anslaget böra för år 1917 anvisas 440,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 100,000 kronor. För havremagasinet i Stockholm torde, likaledes i enlighet med arméförvaltningens hemställan, böra för år 1917 anvisas hela det för ändamålet erforderliga beloppet, 200,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under innevarande år förskottsvis utanordna 100,000 kronor.

Vad härefter angår frågan om uppförande i Hässleholm av en för första arméfördelningens truppförband avsedd förplägnadsanstalt, omfattande bageri och havremagasin, finner jag mig böra tillstyrka det härom framställda förslaget. Visserligen ingår denna anstalt icke i den av riksdagen godkända planen för byggnadsarbeten vid armén i samband med den nya härordningen, men då, såsom redan 1908 års riksdag framhållit, inrättandet av förplägnadsanstalter för arméns truppförband måste anses vara av den största betydelse såväl med avseende å förhållandena under fred som ock i ännu högre grad för höjande av arméns krigsberedskap, samt behovet av Hässleholmsanstalten, med hänsyn till vad

arméförvaltningens fortifikations- och intendentsdepartement meddelat, måste betecknas såsom synnerligen trängande, torde framställning i detta sammanhang böra göras till riksdagen om beviljande av de för dess uppförande erforderliga medel. Kostnaderna för denna anstalt synas mig nämligen böra bestridas på enahanda sätt, som för övriga nu ifrågavarande byggnadsarbeten.

De för anstaltens uppförande beräknade kostnaderna, 445,000 kronor, giva mig icke anledning till någon erinran. Beloppet torde böra anvisas för år 1917, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under innevarande år av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 200,000 kronor.

Nybyggnader för Norrlands artilleriregemente i Östersund.

Till uppförande av nya byggnader för Norrlands artilleriregemente i Östersund beviljade 1915 års riksdag ett anslag av 1,358,500 kronor samt anvisade härav för år 1916 ett belopp av 558,500 kronor. Å anslaget återstående 800,000 kronor äro enligt den uppgjorda planen för kostnadernas fördelning avsedda att utgå med 200,000 kronor under år 1917 samt med 300,000 kronor under vartdera av åren 1918 och 1919.

Arméförvaltningen har nu hemställt, att för år 1917 måtte anvisas det för samma år beräknade beloppet, 200,000 kronor.

Häremot har jag icke något att erinra.

Nybyggnader för Svea ingenjörkår.

Till uppförande av nytt etablissemang å Järvafältet för Svea ingenjörkår beviljade 1915 års riksdag ett anslag av 1,696,000 kronor samt anvisade härav — jämte ett för år 1915 för ändamålet avsatt belopp av 600,000 kronor — ytterligare för år 1916 ett belopp av 600,000 kronor. Återstående 496,000 kronor skulle, enligt planen för kostnadernas fördelning, utgå under år 1917.

Med skrivelse den 31 juli 1915 överlämnade arméförvaltningens fortifikationsdepartement ett av situationsplan och ritningar åtföljt förslag till uppförande å Järvafältet av nytt kasernetablissemang för kåren.

Enligt berörda förslag skulle kasernbyggnaderna uppföras enligt fyravåningstyp. Då emellertid Kungl. Maj:t den 19 augusti 1915 beslutit, att de nya kasernetablissemangen för Södermanlands, Kronobergs och Kalmar regementen skulle med hänsyn till därmed förenade fördelar utföras enligt tvåvåningstyp, ansåg jag, att innan ärendet underställdes Kungl. Maj:ts prövning, utredning borde förebringas, huruvida icke sistnämnda

typ lämpligen borde komma till användning jämväl vid det nya etablissemanget för Svea ingenjörkår. Denna utredning är visserligen numera slutförd, men beslut om etablissemangets uppförande har ännu icke blivit av Kungl. Maj:t fattat.

Arméförvaltningen har nu anmält, att då de av riksdagen till ifrågavarande kasernetablissemang redan anvisade medlen, tillhopa 1,200,000 kronor, icke blivit till någon del använda, några ytterligare medel för år 1917 icke vore för ändamålet erforderliga.

Med hänsyn till vad sålunda förekommit, torde med anvisande av det å anslaget återstående beloppet böra anstå till ett följande år.

Nybyggnader för Norrlands ingenjörkår.

Till uppförande av byggnader för Norrlands ingenjörkår beviljade 1915 års riksdag ett anslag av 1,884,000 kronor samt anvisade härav för år 1916 ett belopp av 400,000 kronor.

Enligt den uppgjorda planen för kostnadernas fördelning skulle av de å anslaget återstående 1,484,000 kronor utgå 800,000 kronor under år 1917 och 684,000 kronor under år 1918.

Arméförvaltningen har nu anmält, att då de beslutade byggnadsarbetena först under innevarande år kunde taga sin början, anslagsbehovet för år 1917 syntes kunna begränsas till 600,000 kronor.

Med hänsyn till vad arméförvaltningen anfört, torde å anslaget böra för år 1917 äskas 600,000 kronor i stället för förut beräknade 800,000 kronor.

Nybyggnader för Bodens ingenjörkår.

Till uppförande av nya byggnader för Bodens ingenjörkår beviljade 1915 års riksdag ett anslag av 651,000 kronor samt anvisade härav — jämte ett för år 1915 för ändamålet avsatt belopp av 150,000 kronor — ytterligare för år 1916 ett belopp av 212,000 kronor.

Arméförvaltningen har nu hemställt, att för år 1917 måtte, jämlikt den uppgjorda planen för kostnadsfördelningen, anvisas det å anslaget återstående beloppet eller 289,000 kronor.

Häremot har jag icke något att erinra.

Nybyggnader för Fälttelegrafkåren.

För uppförande av nytt kasernetablissemang för Fälttelegrafkåren beräknades i Kungl. Maj:ts till 1914 års senare riksdag avlåtna propo-

sition (nr 230) angående anvisande av medel till vissa byggnadsföretag vid armén ett belopp av 1,774,000 kronor.

Uti sin skrivelse den 14 september 1914 i fråga om ordnandet av rikets försvarsväsende förklarade sig riksdagen icke hava något att erinra mot uppförande av ifrågavarande kasernetablissemang för de sålunda beräknade kostnaderna.

Enligt den av riksdagen uppgjorda planen för kostnadernas fördelning skulle berörda belopp utgå med 500,000 kronor under år 1916, 800,000 kronor under år 1917 och 474,000 kronor under år 1918.

I anslutning härtill hemställde arméförvaltningen i underdånig skrivelse den 7 november 1914, att för ifrågavarande ändamål måtte för år 1916 anvisas ett belopp av 500,000 kronor.

Efter därom erhållen anmodan överlämnade arméförvaltningens fortifikationsdepartement med skrivelse den 10 februari 1915 specificerad kostnadsberäkning för uppförande av nytt kasernetablissemang för Fälttelegrafkåren. Med hänsyn till föreliggande förslag om förläggning av kårens flygavdelning till annan plats än kåren i övrigt hade departementet därvid beräknat kostnaderna *dels* för uppförande av nytt etablissemang för kåren i dess helhet, således med flygavdelningen inberäknad, (alternativ I) och dels för skillda etablissemang för kåren och flygavdelningen (alternativ II). Kostnaderna enligt alternativ I uppginge till 1,774,000 kronor eller samma belopp, som Kungl. Maj:t och riksdagen tidigare för ändamålet beräknat. Kostnaderna för nytt etablissemang för kåren utan flygavdelningen uppginge till 1,670,000 kronor, Därest etablissemanget, såsom varit ifrågasatt, förlades till Järvafältet, borde dock nämnda summa minskas med 26,000 kronor för därstädes redan befintliga byggnader, vadan kostnaden komme att belöpa sig till endast 1,644,000 kronor. Då härtill emellertid borde läggas 242,000 kronor för kasernetablissemang för den från kåren skillda flygavdelningen, komme kostnaderna enligt alternativ II att uppgå till 1,886,000 kronor. Detta komme följaktligen att ställa sig 112,000 kronor dyrare än alternativ I.

Uti en den 12 mars 1915 avlåten proposition (nr 110) föreslog Kungl. Maj:t riksdagen medgiva, att viss invid Uppsala belägen, kronan tillhörig mark finge upplåtas åt lantförsvaret för att användas till förläggningsplats och övningsfält för Fälttelegrafkåren i dess helhet.

I anslutning härtill och då den av fortifikationsdepartementet under förutsättning av kårens förläggning till *en* plats uppgjorda kostnadsberäkningen icke gav anledning till någon erinran, föreslog Kungl. Maj:t

i sin den 6 april 1915 avlåtna proposition (nr 117) angående vissa byggnadsföretag vid armén riksdagen att till uppförande av nytt etablissemang för Fälttelegrafkåren bevilja ett anslag av 1,774,000 kronor samt härav för år 1916 anvisa ett belopp av 500,000 kronor.

Uti skrivelse den 18 maj 1915 (nr 120) anförde riksdagen, att riksdagen funnit ur ekonomisk synpunkt starka betänkligheter möta mot användande till övningsfält för Fälttelegrafkåren av så värdefull mark som den, varom fråga vore. Riksdagen skulle dock icke av enbart ekonomiska skäl låtit sig föranledas att avstyrka Kungl. Maj:ts förslag, därest riksdagen varit övertygad om att frågan om förläggningsorten för Fälttelegrafkåren genom samma förslag skulle ur militär synpunkt vinna sin bästa lösning. Att förslaget i sådant avseende icke utan vidare torde vara att förorda, framginge emellertid enligt riksdagens mening därav, att chefen för generalstaben ansett en förläggning av kåren till Uppsala vara förenad med alla de olägenheter, som kårens nuvarande förläggning till Stockholm innebure, utan att medföra denna förläggnings — särskilt i utbildningshänseende — högst betydande fördelar. Detta uttalande syntes riksdagen hava bort utgöra anledning till en särskild undersökning, huruvida icke någon lämpligare förläggningsplats än den vid Uppsala skulle kunna för ändamålet erhållas. Riksdagen ansåge för sin del, att innan definitivt beslut i förevarande förläggningsfråga fattades, en ytterligare utredning i omförmälda hänseende borde vidtagas, därvid borde tagas under övervägande, om icke något av de förefintliga övningsfälten — såväl de nu använda som de förutvarande — kunde tagas i anspråk för ifrågavarande truppförband. Vad särskilt anginge de sistnämnda övningsfälten eller mötesplatserna, syntes det måhända icke heller vara uteslutet, att därest Fälttelegrafkåren skulle kunna i sin helhet lämpligen förläggas till någon av dessa, där befintliga byggnader skulle komma till användning och besparingar därigenom erhållas i de beräknade kostnaderna för förläggningen. Riksdagen, som på grund av det anförda icke kunnat bifalla Kungl. Maj:ts förslag, anhölle därför om förnyad utredning och därpå grundat förslag angående förläggning av Fälttelegrafkåren.

Vidare anmälde riksdagen i skrivelse den 27 maj 1915 (nr 149), att då riksdagen beslutat anhålla om förnyad utredning angående Fälttelegrafkårens förläggning, riksdagen icke bifallit den av Kungl. Maj:t gjorda framställningen om beviljande av anslag för uppförande av nytt etablissemang för kåren.

Vid föredragning den 11 juni 1915 av riksdagens förenämnda skrivelse den 18 maj 1915 anbefallde Kungl. Maj:t chefen för fortifikationen att, i samråd med chefen för generalstaben, med beaktande av vad i riksdagens skrivelse anförts, verkställa förnyad utredning angående förläggning av Fälttelegrafkåren ävensom till Kungl. Maj:t inkomma med det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Uti sin förenämnda skrivelse den 30 september 1915 angående anvisande av medel för vissa byggnadsföretag vid armén har nu arméförvaltningen, under förmälan att nytt förslag angående Fälttelegrafkårens förläggning jämlikt Kungl. Maj:ts nyssnämnda befallning vore under utarbetande, anmält, att medel för kårens nya kasernetablissemang redan nu behövde äskas, enär i annat fall en förflyttning av kåren komme att väsentligen fördröjas. Arméförvaltningen hemställde därför, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att till uppförande av nytt etablissemang för Fälttelegrafkåren för år 1917 avsätta ett belopp av 800,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 därav disponera 400,000 kronor.

Uti underdånig skrivelse den 28 december 1915 har härefter chefen för fortifikationen, till åtlydnad av den honom den 11 juni 1915 givna befallningen, efter samråd med chefen för generalstaben, avgivit förslag angående Fälttelegrafkårens förläggning och därvid anfört följande:

Fälttelegrafkårens huvuduppgift vore, såsom namnet ock angåve *telegraf-* (radiotelegraf-, telefon-, signal-) *tjänsten.* Kårens hittillsvarande förläggning i Stockholm medförde ur utbildningssynpunkt för telegraftjänsten så stora fördelar, att förändring icke borde ifrågakomma med mindre ungefär samma betingelser i detta avseende kunde påvisas å annan, för förläggningen i övrigt lämplig ort. Då dessa fördelar i första hand vore beroende på förefintligheten i Stockholm av telegrafverkets elektrotekniska anstalter av alla slag, omgivningarnas rikliga telegraf- och telefonnät med tillhörande stationer i stor mångfald och variation, telegrafverkets och marinens trådlösa stationer, elektrotekniska verkstäder av olika slag, utgörande kårens materielkälla, samt i övrigt fabriker och anstalter, varest fackutbildning meddelades åt maskinister, instrumentmakare, automobilförare m. m., vore tydligt, att ingen annan ort i landet kunde mäta sig med Stockholm i fråga om lämplighet som utbildningsplats för Fälttelegrafkåren i dess huvuduppgifter.

Terrängen kring huvudstaden erbjöde vidare stora övningsmöjligheter såväl genom sin ur militär synpunkt fördelaktiga beskaffenhet i

allmänhet som genom sitt nät av elektriska ledningar av alla slag, lämpliga och nödvändiga för detta utbildningsändamål.

Jämväl beträffande samövningen med andra trupper ägde den nuvarande förläggningen stora företräden framför varje annan. Blotta förefintligheten av samtliga vapen- och truppslag å en och samma plats framkallade samövning i större utsträckning än då de olika förbanden i och för dylik övning skulle samlas från olika håll. För Stockholm tillkomme därjämte en för dylika övningar särdeles lämplig och vid alla årstider disponibel övningsterräng i stadens omedelbara närhet.

Till fördelar med den nuvarande förläggningen borde slutligen räknas kårexpeditionens förefintlighet å samma plats som fortifikationens huvudstation, telegrafstyrelsen m. fl. myndigheter.

Fälttelegrafkåren vore, på den grund att utbildningens i dess tjänstegrenar tyngdpunkt vore av speciellt teknisk art, mer än någon annan trupp för sin utbildning beroende av de lokala förhållandena, varför vid bedömandet av dess förläggningsfråga avgörande betydelse måste fästas vid utbildningsmöjligheterna å förläggningsplatsen. Av dessa skäl vore givetvis varje förläggning å någon nu använd eller f. d. mötesplats å landsbygden utesluten.

Sedan Järvafältet utvidgats, kunde Fälttelegrafkårens flygmaskiner även förläggas därstädes. Skulle flygvapnet framdeles komma att utvidgas och bilda en särskild kår, så vore att märka, att Fälttelegrafkårens förläggningsutrymme i det nu föreliggande byggnadsförslaget vore så knappt beräknad och flygmaskinskompaniet så litet (upptagande endast två logement), att det för detta kompani avsedda utrymmet väl erfordrades för beredande av bättre förhållanden åt kåren i övrigt, för den händelse flygtruppen skulle komma att förflyttas från denna. De för en Stockholmsförläggning planerade anordningarna å flygfältet för flygkompaniet vore i varje fall behövliga för flygvapnet, även om dettas centrum framdeles skulle komma att förläggas annorstädes. Stockholm behövde givetvis alltid ett flygfält för flygmaskinernas start och landning jämte anordningar för deras förvaring och reparation. Vid krigstillfälle erfordrades en flygplats med dessa anordningar för den flygformation, som måste avdelas till huvudstadens direkta skydd mot angrepp från luften och till spaningshjälp för trupper, som skyddade Stockholm.

På grund av vad sålunda anförts, föresloge chefen för fortifikationen, att Fälttelegrafkåren fortfarande måtte förläggas vid Stockholm och att nytt etablissemang för kåren måtte få anläggas vid Lilla Frösunda å Järvafältet, där redan en del byggnader för kårens ballongövningar hade uppförts.

Sedan med anledning härav arméförvaltningens fortifikationsdepartement anbefallts att inkomma med uppgift angående kostnaderna för Fälttelegrafkårens förläggning enligt det av chefen för fortifikationen i samråd med chefen för generalstaben framställda förslaget, har fortifikationsdepartementet med underdånigt utlåtande den 1 februari 1916 överlämnat följande approximativa

Kostnadsberäkning

för uppförande vid Lilla Frösunda å Järvafältet av nytt kasernetablissemang för Fälttelegrafkåren i dess helhet samt till anordnande av behövliga byggnader å det för kåren ifrågasatta flygfältet vid Järfälla, likaledes å Järvafältet.

Kansli-kasernbyggnad i tre våningar, inrymmande kansli, vakt och arrestlokaler, officersmäss, logement för 25 furirer och 386 man, 7 kompaniexpeditioner, lektions- och dagrum samt övriga kompanilokaler, särskild lektionsrumsavdelning, verkstadslokaler för skräddare och skomakare m. m. ävensom rum för kompanifanjunkare, 6 ogifta sergeanter och 3 ogifta radiotelegrafister	kr. 680,000: —
Underofficersbostäder för 2 fanjunkare (därav en intendenturförvaltare och en musikfanjunkare), 7 gifta sergeanter, 1 gevärshantverkare, 1 tyghantverkare och 4 gifta radiotelegrafister	» 130,000: —
Ominredning av tre befintliga äldre byggnader vid Lilla Frösunda till bostäder för 1 förrådsförvaltare, 2 tygverkmästare och 5 tyghantverkare	» 25,000: —
Kokinrättningsbyggnad, inrymmande manskapsmatsal (med utrymme för 650 man), kök och övriga för mathållningen behövliga utrymmen	» 75,000: —
Ångcentral samt utvidgning av Svea ingenjörkårs bad- och tvättinrättning	» 30,000: —
Proviantbod av mindre storleken (Typ B)	» 9,000: —
Transport	kr. 949,000: —

Trapsport	kr.	949,000: —
Mässbyggnad för underofficerare och manskap enligt den för specialvapnen använda mindre typen för dylika byggnader ...	»	59,000: —
Exercishus, flyttning av det å Marieberg befintliga ...	»	25,000: —
Ridhus för 2 volter ...	»	45,000: —
Sjukpaviljong, inrymmande besiktnings- och läkarrum, rum för 8 sjuksängar samt isoleringsrum, väntrum m. m. ...	»	43,000: —
Vinterstall av sten för 61 hästar, jämte erforderliga sadel-, sel- och foderkammare, boxar m. m. ...	»	57,000: —
Sommarstall av trä, intäckt ...	»	17,000: —
Sjukstall av sten med boxar, sjukstallspiltor och expeditionsrum m. m. ...	»	10,000: —
Skosmedja ...	»	12,000: —
Verkstadsbyggnad för snickare, smedja, instrumentmakare och sadelmakare ...	»	60,000: —
Vätgasverk ...	»	50,000: —
Ballonghall, enligt Bodenritningen (för 2 ballonger) ...	»	30,000: —
Förrådslokaler:		
1. *Nybyggnader.*		
för *fält- och radiotelegrafmateriel:* 21 st. 5,5 m:s fack eller en 155,5 × 15 m. förrådsbyggnad	»	72,000: —
för *ballongmateriel* en 32 × 15 m. byggnad ...	»	15,000: —
Automobilgarage för 9 automobiler och 11 motorcyklar jämte verkstadsrum 6 × 7 meter ...	»	10,000: —
för *flygmateriel:*		
för fordon, automobiler och motorcyklar, 40 × 15 m:s byggnad ...	»	16,000: —
» flygmaskiner en 44 × 15 m:s byggnad i 2 våningar, bensin- och oljekällare ...	»	30,000: —
Transport	kr.	1,500,000: —

Transport kr.	1,500,000: —	
å *flygfältet vid Järfälla*:		
magasin för motorer och tillbehör 20 × 15 m. »	10,000: —	
4 hangarer 15 × 11 m:s byggnader »	35,000: —	
4 d:o 15 × 11 m:s byggnader, vinterbonade med gemensam varmkammare »	50,000: —	
2. *Byggnader att flytta från Marieberg.*		
2 byggnader med tillhopa 17 st. 5,5 m:s fack »	25,000: —	
1 byggnad för automobiler och motorcyklar »	5,000: —	
Ammunitionsförråd »	2,000: —	
Avträden och uthusbyggnader »	10,000: —	
Planering och stängsel samt vägar »	50,000: —	
Yttre rörledningar inom kasernområdet »	40,000: —	
Huvudavloppsledning från kasernetablissemanget fram till avloppsledningen för Svea ingenjörkår vid Frösundavik samt del i reningsanläggningen enligt kostnadsuppgift från Allmänna ingenjörsbyrån »	26,500: —	
Huvudledning för vatten (från Hagalunds vattenverk) enligt kostnadsuppgift från Allmänna ingenjörsbyrån »	6,500: —	
Elektriska belysningsledningar »	40,000: —	
Oförutsedda utgifter, kontroll och byråkostnader m. m. »	170,000: —	1,970,000: —
Vid flygstationen å Järfälla behövliga byggnader, utom de hangarer, som ovan upptagits.		
Verkstadsbyggnad för mindre reparationer »	9,000: —	
Vaktbyggnad (även innehållande lektions- och instrumentrum m. m.) »	12,000: —	
Transport kr.	21,000: —	1,970,000: —

Transport	kr. 21,000: —	1,970,000: —
Flyttning av barack, matsals- och stallbyggnaderna från nuvarande platsen vid Lilla Frösunda till Järfälla	» 7,000: —	28,000: —
Summa kronor		1,998,000: —

Den uppgjorda kostnadsberäkningen, anförde fortifikationsdepartementet, överstege således den förut för uppförande av ett fullständigt kasernetablissemang för kåren uppgjorda beräkningen med 224,000 kronor. Anledningarna till att högre kostnad nu beräknats vore, *att* numera rådande byggnadspriser nödgade därtill, *att* bostäder måste beräknas för flera underofficerare och vederlikar än som antagits vid föregående beräknings uppgörande, *att* behovet av verkstadsutrymmen, hangarer och förrådsbyggnader vore betydligt större än som vid uppgörandet av den förut ingivna beräkningen kunnat förutses, *att* huvudledningar för vatten och avlopp m. m. dylikt vid etablissemangets förläggning till Järvafältet måste av kronan själv bekostas, *samt att* en del barack- och ekonomibyggnader m. m. måste anordnas å det tillämnade flygfältet vid Järfälla, enär detta komme att ligga så långt från kasernplatsen vid Lilla Frösunda, att nämnda byggnader bleve för flygövningarnas rätta bedrivande av behovet påkallade.

Den insända kostnadsberäkningen avsåge, såsom förut nämnts, uppförande av kasernetablissemang för Fälttelegrafkåren i dess helhet, således inberäknat jämväl flygmaskinskompaniet. Härvid vore att erinra, att chefen för generalstaben, efter samråd med chefen för fortifikationen, i underdånig skrivelse den 10 januari 1915 föreslagit, att flygvapnet från år 1917 måtte organiseras såsom en fristående kår samt att denna kår skulle helt nyuppsättas och den nu för flygmaskinskompaniet avsedda, särdeles knappt tilltagna personalen fortfarande ingå i Fälttelegrafkåren för tillgodoseende av dess alltjämt ökade personalbehov. Uppsättandet av en fristående flygkår skulle således icke minska det i den nu uppgjorda kostnadsberäkningen förutsatta utrymmesbehovet inom det nya kasernetablissemanget.

Beträffande förläggningsort för Fälttelegrafkåren hade riksdagen i sin förenämnda skrivelse särskilt framhållit, huruvida icke någon av de förefintliga övningsfälten — såväl de nu använda som de förut befintliga — kunde tagas i anspråk för kåren. Detta syntes fortifikationsdepartementet, av skäl som chefen för fortifikationen påvisat, icke kunna ifrågakomma. Att Uppsala förut förordats såsom förläggningsort för Fälttelegrafkåren, hade berott huvudsakligen på fördelen och önskvärdheten av att få kåren i

dess helhet förlagd till ett och samma ställe. Någon till flygplats lämplig terräng hade icke funnits å det dåvarande Järvafältet, eljest hade sannolikt Stockholm redan från början föreslagits såsom förläggningsort för kåren. Sedan egendomen Säby numera inköpts och tillagts Järvafältet, hade för flygövningar lämplig mark erhållits å detta fält, varför möjlighet nu förelåge att få kåren i dess helhet förlagd till Stockholm. Vid sådant förhållande ansåge sig fortifikationsdepartementet, under åberopande av de skäl för övrigt, som chefen för fortifikationen anfört för kårens förläggning till Stockholm i kasernetablissemang vid Lilla Frösunda, böra biträda bemälde chefs framställning därom. Departementet tilläte sig därjämte framhålla, att därest en särskild flygkår skulle komma att uppsättas och förläggas till annan ort än Stockholm, den nu ifrågasatta flygplatsen vid Järfälla å Järvafältet i alla händelser komme att behövas såsom flygstation.

Vad först beträffar frågan om Fälttelegrafkårens förläggning, torde av den i ärendet förebragta utredningen framgå, att för bedrivande av utbildningsarbetet vid kåren på bästa sätt ganska stora fördelar vinnas, om densamma förlägges i huvudstadens närhet. Då jag nästlidet år ansåg mig böra tillstyrka Uppsala såsom förläggningsort, berodde detta bland annat därpå, att någon annan i huvudstadens närhet belägen för ändamålet lämplig plats icke fanns att tillgå för flygfält samt att en delning av kåren icke ansågs böra ske. Med hänsyn till det relativt korta avståndet mellan Uppsala och Stockholm och de goda järnvägsförbindelserna dem emellan ansågos de olägenheter, som anförts mot en förläggning till förstnämnda stad, både böra och kunna icke oväsentligt reduceras. Då emellertid det härom framställda förslaget icke vann riksdagens bifall och den i ärendet numera verkställda utredningen givit vid handen, att efter den vid nästlidet års riksdag beslutade utökningen av Järvafältet lämpligt flygfält för kårens flygmaskinskompani därstädes kan beredas, anser jag mig böra tillstyrka, att Fälttelegrafkåren i dess helhet, såsom ursprungligen också varit avsett, förlägges till den av myndigheterna förordade platsen vid Lilla Frösunda å Järvafältet.

Såsom fortifikationsdepartementet erinrat, föreligger förslag om flygvapnets skiljande från Fälttelegrafkåren och dess organiserande såsom en fristående kår. I betraktande av den snabba utveckling, som hittills varit för detta vapen utmärkande, och med hänsyn till de erfarenheter rörande dess stora betydelse, som under det pågående kriget redan vunnits, torde en dylik organisationsändring vara önskvärd. Då berörda förslag

ännu är föremål för utredning, är jag emellertid icke nu i tillfälle att underställa detsamma Kungl. Maj:ts prövning. Genom att nu besluta, att Fälttelegrafkåren i dess helhet skall förläggas till Järvafältet och flygfält därstädes för kårens flygmaskinskompani anordnas, lägges dock icke något hinder i vägen för ett lämpligt ordnande av förenämnda fråga. Även om flygvapnet framdeles skulle komma att organiseras såsom en självständig kår och förläggas annorstädes, är, såsom myndigheterna framhållit, det för flygmaskinskompaniet avsedda utrymmet i det föreslagna nya kasernetablissemanget icke större än att det mer än väl erfordras för Fälttelegrafkåren i övrigt, och det planerade flygfältet å Järvafältet jämte anordningarna därstädes måste under alla omständigheter anses vara av behovet påkallat.

Med hänsyn till vad fortifikationsdepartementet anfört rörande de omständigheter, som föranlett ökningen av de förut beräknade kostnaderna för det nya etablissemangets uppförande, anser jag mig icke kunna framställa någon erinran mot den uppgjorda kostnadsberäkningen.

Då den av 1914 års senare riksdag beslutade utökningen av Fälttelegrafkåren enligt planerna för övergången till den nya härordningen skall vara fullt genomförd vid ingången av år 1917, är det givetvis av vikt, att det för kåren avsedda nya kasernetablissemanget snarast möjligt kommer till utförande. Framställning torde därför nu böra göras till riksdagen om beviljande av de för ändamålet erforderliga medlen eller 1,998,000 kronor. Härav torde, i anslutning till vad arméförvaltningen föreslagit, för år 1917 böra anvisas ett belopp av 800,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 400,000 kronor.

Ammunitionsfabrikens flyttning.

Ammunitionsfabriken består för närvarande av två särskilda avdelningar, av vilka den ena är förlagd å Marieberg i Stockholm och den andra å Karlsborg.

Enligt 1914 års härordningsbeslut skall ammunitionsfabrikens Mariebergsavdelning förflyttas till Karlsborg, för att fabriken i händelse av krig skall hava ett tryggat läge. Kostnaderna härför hava, såsom förut nämnts, beräknats till sammanlagt 950,000 kronor. Enligt den av riksdagen godkända planen för kostnadernas fördelning, skola härav utgå 400,000 kronor under år 1917 och 550,000 kronor under år 1918.

Arméförvaltningen har nu anmält, att erfarenheterna från det pågående kriget givit vid handen, att ammunitionsersättningens säkerställande under krig vore en ytterst viktig och svårlöst fråga. Inom artilleridepartementet påginge även en fullständig utredning rörande denna fråga, vilken utredning snarast möjligt komme att inlämnas till Kungl. Maj:t.

I vilken riktning frågans lösning än komme att gå, syntes det nödvändigt att enligt den uppgjorda planen medel för år 1917 anvisades till nybyggnader för en ammunitionsfabrik. På grund härav hemställde arméförvaltningen, att till ammunitionsfabrikens flyttning måtte för år 1917 avsättas ett belopp av 400,000 kronor.

Mot vad sålunda föreslagits, har jag icke något att erinra.

Sammanfattning.

I enlighet med vad jag förut anfört, skulle således för år 1917 *beviljas eller anvisas:*

till ökat stallutrymme vid infanteriet	kronor	215,300: —
» » » » artilleriet	»	56,000: —
» förråd för andra fordon än vinterfordon m. m.	»	659,000: —
» nybyggnader för Norrbottens regemente	»	450,000: —
» » » Norrbottens kavallerikår	»	78,000: —
» » » Bodens artilleriregemente	»	300,000: —
» » » Vaxholmsgrenadjärregemente, befälsbyggnader	»	195,000: —
» » » förplägnadsanstalt i Östersund	»	440,000: —
» » » havremagasin i Stockholm	»	200,000: —
» » » förplägnadsanstalt i Hässleholm	»	445,000: —
» » » Norrlands artilleriregemente i Östersund	»	200,000: —
» » » Norrlands ingenjörkår	»	600,000: —
» » » Bodens ingenjörkår	»	289,000: —
» » » Fälttelegrafkåren	»	800,000: —
	Summa kronor	4,927,300: —

Därjämte skulle för år 1917 *avsättas* 400,000 kronor till flyttning av ammunitionsfabrikens avdelning å Marieberg.

Av de till beviljande eller anvisande för år 1917 föreslagna beloppen, tillhopa 4,927,300 kronor, skulle Kungl. Maj:t bemyndigas att redan under år 1916 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna sammanlagt 1,507,000 kronor. Emellertid har arméförvaltningen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte av riksdagen utverka bemyndigande att i mån av behov redan under år 1916 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna, utöver vad särskilt angivits, högst en femtedel av det sammanlagda återstående belopp, som kunde komma att för år 1917 beviljas eller anvisas. Då det givetvis är av vikt, att de beslutade byggnadsarbetena bedrivas så snabbt förhållandena det medgiva, finner jag mig böra tillstyrka, vad arméförvaltningen sålunda föreslagit.

På grund av vad sålunda anförts, får jag hemställa, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen att

dels av det utav 1915 års riksdag till beredande av ökat stallutrymme vid infanteriet beviljade anslaget, 655,900 kronor, för år 1917 anvisa ett belopp av 215,300 kronor;

dels till beredande av ökat stallutrymme vid artilleriet för år 1917 bevilja ett anslag av 56,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna ett belopp av 48,000 kronor;

dels av det utav 1914 års senare riksdag till uppförande av förråd för andra fordon än vinterfonden samt för persedlar och materiel beviljade anslaget, 1,359,000 kronor, för år 1917 anvisa återstoden, 659,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna detta belopp;

dels av det utav 1914 års senare riksdag till uppförande av nya byggnader för Norrbottens regemente beviljade anslaget, 850,000 kronor, för år 1917 anvisa återstoden, 350,000 kronor;

dels av det utav 1915 års riksdag till uppförande av nya byggnader för Norrbottens regemente beviljade ytterligare anslaget, 200,000 kronor, för år 1917 anvisa återstoden, 100,000 kronor;

dels av det utav 1915 års riksdag till uppförande av byggnader för Norrbottens kavallerikår beviljade anslaget, 478,000 kronor, för år 1917 anvisa återstoden, 78,000 kronor;

dels av det utav 1914 års senare riksdag till uppförande av nya byggnader för Bodens artilleriregemente beviljade anslaget, 600,000 kronor, för år 1917 anvisa återstoden, 300,000 kronor;

dels till nya befälsbyggnader vid Vaxholms grenadjärregemente be-

vilja ett anslag av 395,000 kronor samt härav för år 1917 anvisa ett belopp av 195,000 kronor;

dels till uppförande av byggnader för en förplägnadsanstalt i Östersund bevilja ett anslag av 640,000 kronor samt härav för år 1917 anvisa ett belopp av 440,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 100,000 kronor;

dels till uppförande av ett havremagasin i Stockholm för år 1917 bevilja ett anslag av 200,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 100,000 kronor;

dels till uppförande av byggnader för en förplägnadsanstalt i Hässleholm för år 1917 bevilja ett anslag av 445,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 200,000 kronor;

dels av det utav 1915 års riksdag till uppförande av nya byggnader för Norrlands artilleriregemente i Östersund beviljade anslaget, 1,358,500 kronor, för år 1917 anvisa ett belopp av 200,000 kronor;

dels av det utav 1915 års riksdag till uppförande av byggnader för Norrlands ingenjörkår beviljade anslaget, 1,884,000 kronor, för år 1917 anvisa ett belopp av 600,000 kronor;

dels av det utav 1915 års riksdag till uppförande av nya byggnader för Bodens ingenjörkår beviljade anslaget, 651,000 kronor, för år 1917 anvisa återstoden, 289,000 kronor;

dels till uppförande av nytt etablissemang å Järvafältet för Fälttelegrafkåren bevilja ett anslag av 1,998,000 kronor samt härav för år 1917 anvisa ett belopp av 800,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 400,000 kronor;

dels till flyttning av ammunitionsfabrikens avdelning å Marieberg för år 1917 avsätta ett belopp av 400,000 kronor;

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att i mån av behov redan under år 1916 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna, utöver vad ovan särskilt angivits, högst en femtedel av det sammanlagda återstående belopp, som för år 1917 beviljas eller anvisas;

dels slutligen förklara, att samtliga här omnämnda belopp, som för år 1917 beviljas, anvisas eller avsättas, skola förskottsvis utgå av statsverkets värnskattefond och sedermera ersättas av lantförsvarets fond för byggnader och andra försvarsändamål eller annan fond, dit köpeskillingarna för nu till lantförsvaret anslagna fastigheter, vilka med riksdagens samtycke försäljas, kunna komma att inflyta».

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle i enlighet härmed till riksdagen avlåtas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

— —

Ur protokollet:

Gunnar Åkerman.

Stockholm, K. L. Beckmans Boktr., 1916.